

ב"ה

קובץ

פּלפּול התלמידים

כיתה ה'

תלמוד תורה חב"ד חריש

ה'תשפ"ה

ב"ה

ערב יום הקדוש ג' תמוז התשפ"ה

פתח דבר

בשבח והודיה לה' יתברך וברגשי גיל ושמחה הננו להגיש לפניכם את פרי עמלנו - הערות ועיונים שעלו במסגרת לימודנו בפרק הכונס.

במשך השנה תוך כדי הלימוד של דפי הגמרא העלו התלמידים שאלות שונות, בין השאלות ישנם גם עניינים שנתבארו בראשונים ובאחרונים בבחינת "ברוך שכיוונתי". הדיוקים וההערות נוגעים בדרך כלל לפשט הגמרא כנהוג ללמוד בכיתה ה', עם זאת לעיתים כיוונו התלמידים לסברות עמוקות ולשאלות מגוונות בתחומים שונים "להגדיל תורה ולהאדירה".

אנו תפילה לבורא עולם שייתן לנו תמיד חשק ואהבת התורה "והגית בו יומם ולילה" ונוכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים וכו', בטוחים אנו כי חוברת זו תגרום נחת רוח רב למלכנו נשיאנו הוא כ"ק אדמו"ר, ותהווה נדבך נוסף בבניין הגאולה האמיתית והשלימה בקרוב ממש!!

. . .

תודה מיוחדת למנהל היקר הרב ראובן זייאנץ שעזר רבות בהוצאה לאור של חוברת זו, ועל עזרתו במשך כל השנה!

כאן המקום להודות לכל התורמים - הורי התלמידים - ששמותיהם מוזכרים מעבר לדף של חוברת זו. תזכו לרוב נחת יחד עם כל הורי הכיתה!

ויישר כוח מיוחד ויוצא מן הכלל לאריות שבחבורה, הלא הם תלמידי כיתה ה' היקרים על גיעתם ושקידתם בדברי הגמרא, עלו והצליחו!!

בשם כל תלמידי הכיתה

הרב חנניה זהר

מחנך

צילום ממכתב כ"ק אדמו"ר בנוגע לסיום מסכת

ב"ה, בי אייר, ה'תש"כ, ברוקלין, נ.י.
שנת המאתים להסתלקות הילולא
של מורנו הבעל שם טוב ז"ל

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה חנניא יוסף שי,
גבאי בית הכנסת בית יוסף-חב"ד בירושלים עיר הקדש
תבנה ותכונן ע"י משיח צדקנו בב"א

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבו מכ"ט ניסן, חדש הגאולה, ערב ראש חדש זיו,
בו מבשר טוב, מסיום הש"ס, הנלמד ברבים בבית הכנסת, בשבוע הבע"ל.

ויהי רצון שיהי הסיום מתוך שמחה והתלהבות אור וזיו, וכן
ההתחלה מחדש, וכנוסח התפלה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים
וכו'. ויקוים בכל אחד ואחד הסיום דתפלה זו, שלא תמוש התורה מפי
ומפי זרעי וזרע עד עולם, ובימיהם ובימינו נזכה לקיום היעוד,
ככתוב בחותם תפלה האמורה, ובסיום הש"ס, ה' עוז לעמו יתן ה' יברך
את עמו בשלום, בביאת משיח צדקנו, שבאותו הזמן לא יהי קנאה
ותחרות וכו', ויהיו ישראל חכמים גדולים, ויודעים דברים הסתומים
וכו'.

וכבר ביארו רבותינו נשיאינו, אשר השגת תכלית זו, תלוי
במעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות וכו'.

אשר למרות החשך כפול ומכופל דליל הגלות, יהיו קורין את שמע
בערבית זו עד שיעלה עמוד השחר, שחר גאולה האמתית והשלימה,
בב"א.

כבוד ובברכה לבשו"ט בכל האמור.

שיעור

הגמרא

דף נ"ה עמוד ב':

אומרת המשנה:

"הכונס צאן לדיר ונעל בפניה כראוי ויצאה והזיקה פטור
לא נעל בפניה כראוי ויצאה והזיקה חייב נפרצה בלילה או
שפרצוה לסטים ויצאה והזיקה פטור הוציאה לסטים
לסטים חייבין".

המשנה כאן מלמדת אותנו, שאם בעל הצאן לא נעל את הדלת של הדיר
כראוי, והבהמה יצאה והזיקה למישהו - בעל הצאן חייב לשלם.

ואם קרה שלסטים פרצו את הדלת בלילה, ואחר כך יצאה הבהמה (לבד)
והזיקה - בעל הצאן והליסטים פטורים. אבל אם הליסטים הוציאו את הבהמה
למחוץ לדיר ואז היא הלכה והזיקה, הליסטים חייבים לשלם על הנזק.

בפשטות נראה, שהסיבה שהליסטים פטורים כשהם פרצו את הדלת (בלי
להוציא את הבהמה) זה בגלל שהם לא עשו מעשה ישיר שעשה את הנזק, הם
סך הכול פתחו את הדלת כך שהבהמה יכלה לברוח, אבל הם לא הוציאו
אותה ממש בידיים, ולכן מכיוון שהם רק גרמו לנזק ולא עשו אותו ישירות -
הם פטורים.

על דין זה שואל התלמיד אורייאן מרשה: אם אנחנו אומרים שמתי שאדם רק
גרם לנזק ולא עשה אותו ישירות הוא פטור, כמו במקרה עם הליסטים, למה
כאשר בעל הצאן השאיר את הדלת לא נעולה הוא חייב? הרי גם הוא רק גרם
לנזק והוא לא הוציא את הבהמה, ואם כן זה רק גרמא והוא צריך להיות פטור
בדיוק כמו במקרה עם הליסטים? מה ההבדל בין שני המקרים?

הרב חנניה הציג את השאלה המעניינת לפני הרב שמעון פרבר והרב פרבר ענה:
הרי ידוע שישנם כמה סוגי גרמא, למשל בדיני שבת, יש מקרים שהם גרמא
שהם מותרים, ויש מקרים של גרמא שהם אסורים בשבת, לדוגמא אם יש
מקרה של גרמא שהתוצאה שנגרמת מהמעשה היא וודאית - יש פוסקים
שאוסרים זאת בשבת, כי אם זה וודאי, זה לא נקרא שאני גורם למעשה אלא
כאילו אני עושה את המעשה עצמו.

(הסבר: לדוגמא אם ראובן חתך לתרנגול את הראש בשבת, וראובן הזה טוען שהוא לא התכוון להרוג את התרנגול (שזה אסור בשבת) אלא הוא בסך הכל היה צריך את הראש של התרנגול כדי לתת לילד שלו לשחק אתו, ולכן ראובן טוען שזה גרמא - הוא גרם לתרנגול שימות אבל זה לא מה שהוא רצה שיקרה, אבל הדין הוא שעדיין ראובן חייב, כי המוות של התרנגול הוא תוצאה וודאית של שחיטת הראש שלו, כי תרנגול הרי לא יכול לחיות בלי ראש, ולכן זה נחשב כאילו ראובן התכוון להרוג את התרנגול (עייין גם כן לקוטי שיחות חלק ד' פרשת כי תצא))

ולכן ניתן להסביר כך גם כאן, שבעל הצאן חייב כי הוא יודע בוודאות שאם הוא לא ינעל את הדלת הבהמה תצא ותזיק!

שואל הרב חנניה: זה נכון, אבל עדיין צריך להבין: הרי כאן הגרמא של בעל הצאן והגרמא של הליסטים הוא אותו גרמא והוא לא משני סוגים שונים, כי הרי ברור שאין הבדל לבהמה מי פותח לה את הדלת - בעל הצאן או הליסטים, ולכן אם נאמר שכאשר הדלת לא נעולה הבהמה וודאי תצא ותזיק - אז כך יהיה גם במקרה של הליסטים, שזה וודאי שהבהמה תזיק ואם כך הליסטים צריכים להיות חייבים! ואם נאמר שזה לא וודאי - אז כך יהיה גם במקרה של בעל הצאן, ואם כן בעל הצאן צריך להיות פטור!

ואם כן חזרה השאלה למקומה: מה ההבדל בין המקרה של הליסטים שהם פטורים בגלל שזה גרמא, לבין המקרה של בעל הצאן שלמרות שזה גרמא הוא חייב?

מתוך התלמיד לוי יצחק בן דוד: באמת אין הבדל בין הגרמא של בעל הצאן למקרה של הליסטים, אבל יש סיבה אחרת שבגללה בעל הצאן חייב והליסטים פטורים:

הרי יסוד הדין שאדם חייב על נכסיו הוא מדין "אחריות", (עייין בראשונים ריש בבא קמא) זאת אומרת שאדם מחויב לשמור על חפציו ועל בהמותיו שלא יזיקו אנשים אחרים, ולכן כאן במקרה של בעל הצאן הוא חייב בגלל שלא שמר על בהמותיו כראוי שלא יזיקו, למרות שזה רק גרמא.

אבל במקרה של הליסטים, מכיוון שהבהמה היא לא שלהם, הם לא חייבים באחריותה, ולכן הם פטורים כי זה רק גרמא. ומעניין שבאמת במקרה של "הוציאה ליסטים" מסבירים המפרשים שהליסטים חייבים כי על ידי זה שהם הוציאו את הבהמה הם קנו אותה לעצמם בקניין משיכה ולכן זה נחשב בהמה שלהם (כמו שבעל הצאן הבהמה היא שלו) ולכן הם חייבים כמו במקרה של בעל הצאן.

התלמיד שמואל אחיטוב מביא לכך ראיה: תוספות אומר (דיבור המתחיל "נפרצה") שבמקרה שנפרצה ביום בעל הצאן יהיה חייב כי מכיוון שכשפורצים ביום יש לזה קול הוא ודאי שמע על זה ולכן חייב כי היה צריך לתקן את הגדר, ומכאן רואים את גודל האחריות שיש לבעל הצאן שגם בדברים שהיה צריך להיות פטור (כמו כאן שהרי לא הוא הפיל את הגדר) הוא חייב.

מוסיף הרב חנניה: לאחר העיון, עניין זה נידון בארוכה באחרונים ובפוסקים. יישר כוח לכל המשתתפים!!

. . .

ממשיכה המשנה:

"נפלה לגינה ונהנית משלמת מה שנהנית"

המשנה אומרת שאם פרה נפלה לגינה של מישוהו, בעל הפרה חייב לשלם את מה שהפרה נהנתה ממה שאכלה בגינה, שהרי הפרה אכלה בגינה של השני, וכעת בעל הפרה הרוויח שהוא לא צריך להאכיל את הפרה, ויוצא שבעל הפרה חסך את השעורים הפשוטות שהיה צריך להאכיל בהם את בהמתו, ולכן צריך לשלם לבעל הגינה את הכסף של השווי של החיטים הפשוטות. (לדוגמא אם בעל הפרה רגיל להאכיל אותה כל יום שעורים פשוטות בשווי 20 שקלים, ישלם לבעל הגינה 20 שקלים).

שואל התלמיד לוי יצחק פאכערט: מה יהיה במקרה שהפרה היא מפונקת ובעל הפרה רגיל להאכילה כל יום באוכל יקר, האם במקרה זה נאמר שהוא צריך לשלם לבעל הגינה יותר (כי הרי הוא חסך יותר, לדוגמא אם הוא רגיל

להאכיל אותה בפירות יקרים בשווי 200 שקל, ישלם לבעל הגינה 200 שקל) או שהוא ישלם לו כמו כל אדם כי דרך העולם להאכיל שעורים פשוטות (ובדוגמא שלנו - 20 שקל)?

עונה התלמיד שניאור גרברצ'יק: לפי ההיגיון מסתבר לומר שישלם כמה שהפרה רגילה לאכול, כמו השווי האמיתי שבעל הפרה חסך. (ודוגמא שלנו - 200 שקל).

מעיר הרב חנניה: לכאורה זה תלוי האם מסתכלים ביחס לעולם (20 שקל) או ביחס לפרה הזו דווקא (200 שקל), לפעמים בתורה אומרים "בטלה דעתו אצל כל אדם" והיינו שאם רוב האנשים נותנים שעורים פשוטות והוא נותן משהו יקר, לא מתחשבים בדעתו כי היא "בטלה" בפני הרוב. אבל עדיין צריך עיון.

שואל התלמיד מענדי פרחי: אם הפרה נפלה לגינה ואכלה סתם כל מיני עשבים שוטים ובעל הבית התכוון בדיוק לכסח את שדהו ולזרוק את כל העשבים השוטים לפח, האם במקרה כזה עדיין נאמר שבעל הבהמה חייב לשלם?

עונה הרב חנניה: לכאורה "זה נהנה וזה לא חסר" היינו שמתי שאדם נהנה ממשוהו של חבריו, ולחבירו לא חסר מזה כלום, האדם יהיה פטור כי לא חסר לחבירו כלום, וכך גם כאן מכיוון שבעל הפרה לא הזיק ולא חסר את בעל הגינה (כי ממילא הוא התכוון לכסח את הגינה) הוא יהיה פטור.

מעיר התלמיד שמואל אחיטוב: לכאורה זה כמו השובר כותל רעוע - שבעל הבית מעוניין שהוא ייפול, והרי למדנו דיון בנוגע לכותל זה שנאמר שלפחות חייב בדיני שמים למרות שהוא (השובר את הכותל) חסך לבעל הכותל את ההתאמצות וההוצאות לשבור את הכותל בעצמו.

ענה הרב חנניה: יפה. אמנם אולי עדיין יש הבדל, כי הרי הכותל רעוע יש בו שימוש קטן לפני ששברו אותו, הוא מסמן את הגבול של השדה, לא כמו בעשבים שוטים שאין להם שימוש כלל, ולכן אולי נאמר שבמקרה כאן בעל הפרה יהיה פטור לגמרי גם בדיני שמים.

. . .

ממשיכה המשנה:

"יורדה כדרכה והזיקה משלמת מה שהזיקה"

המשנה אומרת שבמקרה שהבהמה הלכה והזיקה (ולא נפלה) בגינה, בעל הבהמה חייב לשלם את מה שהיא הזיקה.

שואל התלמיד מלאכי מים: במקרה שהבהמה אכלה זרעוני עגבניות, האם נגיד שמכיוון שיכלו לגדול כאן עגבניות נחייב את בעל הפרה לשלם את כל דמי העגבניות שיכלו לגדול כאן, או שנחייב אותו רק על הזרעונים כי זה בפועל מה שהבהמה אכלה?

ענה הרב חנניה: לכאורה רק על הזרעונים. ישנו דיון הלכתי עמוק וארוך האם מניעת רווח נחשבת הפסד שאפשר לחייב עליו, או לא. וזה תלוי במחלוקת כללית האם מסתכלים על ההווה או על העתיד.

סיכום:

המשנה קובעת שבעל בהמה שהזיקה בגינה חייב בתשלום על הנזק. מתעוררת שאלה חשובה לגבי אופן חישוב הנזק במקרה ספציפי: אם בהמה אכלה זרעוני עגבניות, האם החיוב הוא רק על שווי הזרעונים כמות שהם, או שיש לחייב את המזיק על מלוא שווי העגבניות המוגמרות שיכלו לצמוח מהם?

העמדה הרווחת היא לחייב רק על שווי הזרעונים בפועל. הדבר נובע מדיון הלכתי עמוק בשאלה האם "מניעת רווח" (כלומר, הפסד של רווח פוטנציאלי ועתיד) נחשבת לנזק הניתן לחיוב משפטי, או שהיא נחשבת כ"גרמא" שפטורה בדיני אדם. הדיון תלוי בהכרעה האם בדיני נזיקין אנו מסתכלים על מצב הנכס בזמן הנזק (ההווה), או מתחשבים בפוטנציאל גידולו והתפתחותו (העתיד). הכלל המנחה הוא להתמקד בנזק הממשי והקיים בעת האירוע.

• • •

דף נ"ו עמוד ב':

אומרת הגמרא:

"איתמר שומר אבידה רבה אמר כשומר חנם דמי רב יוסף
אמר כש"ש דמי רבה אמר כשומר חנם דמי מאי הנאה
קא מטי ליה רב יוסף אמר כש"ש דמי בההיא הנאה דלא
בעיא למיתבי ליה ריפתא לעניא הוי כש"ש".

הגמרא מביאה מחלוקת בין רבה לרב יוסף לגבי אדם שמצא אבידה וכעת מחויב לשמור עליה עד שימצא את בעליה, אדם כזה נקרא "שומר אבידה", לדעת רבה אדם זה נחשב כשומר חנם - מכיוון שהוא לא מרוויח כלום מכך שהוא שומר על האבידה. ולדעת רב יוסף הוא נחשב שומר שכר כי הוא כן מרוויח משהו מכך שהוא שומר על האבידה, הוא מרוויח שאם יבוא אליו עני ויבקש ממנו לחם לאכול, הוא לא יהיה חייב לתת לו אלא יהיה פטור מהצדקה הזו, מכיוון שיש דין ש"העוסק במצווה פטור מן המצווה" ולכן גם כאן, מכיוון שהשומר עסוק בלשמור על האבידה (שזה מצווה, השבת אבידה) הוא פטור בזמן הזה ממצוות צדקה. (והנפקא מינה בין רבה לרב יוסף תהיה לדוגמא אם האבידה תיגנב, לדעת רבה השומר יהיה פטור כי הוא שומר חנם שפטור בגניבה ואבידה, אבל לדעת רב יוסף הוא יהיה חייב כדין שומר שכר שחייב בגניבה ואבידה).

שואל התלמיד יוחנן שלג: לכאורה דברי רב יוסף קצת תמוהים, מה הכוונה שעוסק מן המצווה פטור מן המצווה? האם בגלל שיש לו אבידה בבית זה נחשב כבר שהוא עסוק? בגלל זה הוא יהיה פטור ממצווה אחרת?

ענה הרב חנניה: שאלה מצוינת! התוספות (דיבור המתחיל "בההיא הנאה") באמת שואלים זאת! ברוך שכיוונת! התוספות עונים שבאמת מדובר באבידה שיש צורך להתעסק איתה כל הזמן (כמו לדוגמא בסיפור הידוע עם רבי חנינא בן דוסא והתרנגולים), אבל אם לא מדובר באבידה שמצריכה עיסוק מתמיד - באמת אינו פטור מן המצווה! וכי בגלל שלאדם יש תפילין בביתו או תפילין בידו הוא ייפטר מכל המצוות!?

שואל התלמיד מאיר פליסר: לכאורה מדוע שלא נאמר ששומר אבידה נחשב כשומר שכר בגלל המצווה שהוא מרוויח (גם לפי רבה וגם לפי רב יוסף)?

ענה הרב חנניה: שלחתי את השאלה המצוינת לכמה רבנים שהתפלפלו רבות בעניין, והתשובה הסופית מופיעה בשיטה מקובצת בשם הריטב"א שישנו דין ש"מצוות לאו להנות ניתנו" - המצוות לא ניתנו בשביל להנות מהן, אלא רק לקיים אותן, ולכן אי אפשר להחשיב זאת שהשומר אבידה מרוויח את המצווה, כי זה לא נחשב הנאה.

הוסיף לשאול התלמיד מאיר פליסר: אבל עדיין ניתן להחשיב את שכר המצווה (לא את המצווה עצמה) שהשומר אבידה מקבל על המצווה שעושה, זה ייחשב שכר ואם כן עליו להיות כדין שומר שכר?

ענה התלמיד יוחנן שלג: שכר המצווה הוא דבר רוחני שיתקבל לעתיד לבוא, ואפילו מה שכן בא בעולם הזה לא שכר גשמי ממשי שמגיע כתוצאה ישירה מהמצווה, אי אפשר לבנות על זה, ולכן אין להחשיבו לשומר שכר מצד שכר המצווה.

מעיר הרב חנניה: יש שיחה בה מסביר הרבי באריכות שהשכר העיקרי יהיה לעתיד לבוא, כל הייעודים הגשמיים שבתורה "אם בחוקתי תלכו.. ונתתי גשמיכם" אינם קשורים לשכר אלא הם תנאי עבודה בעולם הזה.

שאל הרב חנניה: מה יענה רבה על הטיעון של רב יוסף, לכאורה רב יוסף צודק שהשומר מרוויח שהוא לא צריך לתת צדקה! למה לפי רבה הוא עדיין נחשב שומר חנם?

עונה התלמיד מאיר פליסר: רבה סובר שזה לא כל כך מצוי שעני יבוא ויבקש אוכל, ולכן אין להחשיב זאת כרווח.

מוסיפים התלמידים לוי פאכערט ושניאור זלמן אפשטיין עוד תשובה: ייתכן שרבה יענה שחסכון לא נחשב כרווח, ולכן זה שהשומר חוסך את זה שלא צריך לתת צדקה לא נחשב כרווח ולכן הוא שומר חנם. (יש להעיר שעניין זה נידון בארוכה במפרשים!)

שואל התלמיד אוריין מרשה: למה רב יוסף אומר דווקא שהשומר חוסך את מצוות צדקה, ולא לדוגמא את מצוות תפילין?

עונה התלמיד לוי יצחק בן דוד: זה שהוא פטור מלהניח תפילין זה לא רווח גשמי ממש, ולכן רב יוסף בחר להביא דוגמא שהשומר חסך ממש כסף גשמי - שלא צריך לתת לעני כסף.

. . .

רש"י דיבור המתחיל "שומר אבידה":

"הכנים אבידת חבירו לביתו כדכתיב ואספתו אל תוך

ביתך וגו' (דברים כב):

רש"י מסביר שפירוש המושג "שומר אבידה" הוא שהאדם הזה הכנים את אבידת חבירו לבית שלו בשביל לשמור עליה.

שאל בכיתה הרב חנניה: לכאורה מדוע רש"י מעמיד ששומר אבידה הוא כזה שמכנים את האבידה לביתו, ולא למשל שהכנים את האבידה לכיסו?

ענו התלמידים שניאור זלמן אפשטיין ויוחנן שלג: אולי יש לומר שזה בהמשך למה שלמדנו בגמרא לפני זה, שכדי להתחייב על משהו צריך לקנות את החפץ על ידי קניין משיכה ושינוי רשות, ולכן גם כאן כדי שהשומר יתחייב בשמירה על האבידה צריך שיכניס את הבהמה לביתו כדי שיקנה אותה בקניין חצר, ולכן רש"י מדגיש שהשומר הכנים את הבהמה לביתו, כדי להדגיש את זה שהשומר הכני את הבהמה לרשותו, וכך קנה אותה על ידי קניין חצר, ולכן מתחייב בשמירה על האבידה!

שואל על כך התלמיד שמואל אחיטוב: אם כן השומר היה צריך להתחייב בהכל, כמו שלמדנו בגמרא לפני זה?!

ענה הרב חנניה: ייתכן שבאמת הקניין בשני המקרים (גנבים ושומרים) הוא אותו קניין, אבל פעולת הקניין נקבעת על פי כוונת הקונה, בגנבים שהתכוונו לקנות את הבהמה לגמרי - מתחייבים לגמרי בכל, אבל שומר שהתכוון רק לשמור על הגניבה ברמה מסוימת - יהיה חייב רק לפי כוונתו ולא בכל.

. . .

ממשיכה הגמרא:

"איכא דמפרשי הכי רב יוסף אמר כש"ש דמי כיון
דרחמנא שעבדיה בעל כורחיה הלכך כש"ש דמי".

הגמרא אומרת שיש מפרשים שהסיבה שרב יוסף מחשיב את השומר אבידה לשומר שכר זה לא מצד שחוסך את הצדקה, אלא בגלל שהתורה שיעבדה אותו בעל כרחו שיהיה שומר שכר, שזה בכלל מצות השבת אבידה, לשומר על אבידת חבירו שמירה מעולה כמו שהבעלים שומרים את שלהם.

שואל הרב חנניה: וכאן מה יענה רבה על טיעון זה של רב יוסף? לכאורה זה הגיוני מה שרב יוסף טוען, שהתורה שיעבדה והטילה על השומר אבידה להיות שומר טוב שיתחייב כמו שומר שכר?!

משיב התלמיד שמואל אחיטוב: לפי רבה כנראה התורה מחייבת את השומר אבידה להיות רק כמו שומר חנם שזהו המקרה של השומר הרגיל, ולא להיות כמו שומר שכר שזהו מקרה מיוחד.

. . .

דף נ"ז עמוד ב':

אומרת הגמרא:

"השוכר פרה מחבירו ונגנבה ואמר הלה הריני משלם
ואיני נשבע ואח"כ נמצא הגנב משלם תשלומי כפל
לשוכר".

המשנה אומרת שאם אדם שכר מחבירו פרה והיא נגנבה ממנו, ובמקום להישבע ולהיפטר מתשלום הוא בחר לשלם - אם נמצא אחר כל הגנב, הגנב משלם לשוכר, וגם הכפל של הגנב לשלם - הוא משלם אותו לשוכר ולא לבעל הפרה.

היקשו כל תלמידי הכיתה: מה ההיגיון שאם השומר החליט לא להישבע אלא לשלם הכפל יעבור אליו?

הסביר הרב חנניה: בגמרא בבא מציעא מוסבר שזהו עניין פסיכולוגי של בעל הפיקדון, שהוא מעדיף להעביר את הכפל לשומר ולהקנות לו אותו, ובלבד שהשומר ישלם לו והוא לא יפסיד את דמי הקרן.

הוסיפו התלמידים שמואל אחיטוב ולוי יצחק בן דוד: אפשר לומר שזהו דבר קנייני, שעל ידי שהשומר משלם את דמי הפיקדון הוא בעצם קונה אותו ומכיוון שהוא קונה אותו הרי הוא קונה גם את כל הזיכויים והרווחים שיבואו מחמתו, ולכן הוא מקבל גם את הכפל.

(יצוין שדין זה נשאל ומבואר באריכות רבה על ידי כמה מפרשים ומשמע שזהו שילוב של שני התירוצים.)

סיכום: החידוש במשנה הוא שאם נמצא הגנב, הוא משלם את קנס הכפל דווקא לשומר ששילם, ולא לבעלים המקורי. הדבר מעורר קושיה: מדוע השומר זוכה בכפל כאשר לכאורה הנזק המקורי היה של הבעלים?

ניתן לומר בכך 2 הסברים:

הסבר פסיכולוגי: בעל הפיקדון מעדיף להבטיח את קבלת קרן הפיקדון מהשומר באופן וודאי, ובתמורה לכך הוא "מוותר" או "מקנה" לו את הזכות לכפל אם הגנב ייתפס.

אולם, יש מי שמציעים הסבר מהותי יותר, קנייני: ברגע שהשומר משלם את דמי הפיקדון לבעלים, הוא למעשה "קונה" את הפיקדון בדיעבד. כתוצאה משינוי הבעלות הזה, השומר נחשב כעת לניזוק העיקרי ממעשה הגניבה. לכן, כל הזכויות והרווחים הנובעים מהנכס הגנוב, כולל קנס הכפל, עוברים אליו כדין.

• • •

דף ס' עמוד א':

אומרת הגמרא:

"ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר כיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיקים לרשעים".

הגמרא אומרת שבזמן יציאת מצרים ניתנה רשות למשחית להרוג, ולכן עם ישראל היה חייב להישאר בבתים.

שואל התלמיד יונתן בן ציון: הרי ידוע שהקב"ה בכבודו ובעצמו הרג את המצרים ולא על ידי שליח.

ענו התלמידים שמואל אחיטוב והלל קנדה: אפשר לומר שרק יציאת מצרים הייתה על ידי הקב"ה, אבל המוות של הבכורות היה על ידי שליח. (ועדיין צריך ביאור, ויש להעיר שעניין זה נידון בארוכה במפרשים וברש"י על הפסוק).

והחת"ם סופר מבאר: (תורת משה, י"ב י"ב ד"ה ועברתי) ביאר בזה, דבחצות הלילה הכה הקב"ה בעצמו, וכדכתיב (י"ב כ"ט) והיה בחצי הלילה וה' הכה כל בכור וכו'. אלא דלא הכה להמצרים עצמם, ד"חלילה לייחס מיתת הפגרים האלו לה' יתברך", אלא התיש כוח מזל טלה בכור המזלות והותשו כל הבכורות ונחלשו, ועל ידי זה היה כוח למשחית להמיתם במגפה בשחרית, ואילולי התיש הקב"ה כוח שלמעלה, לא היה כח למשחית נגד שר רהב של מצרים, ושפיר נתקיים שני הענינים זה אחר זה.

סיכום דבריו: החת"ם סופר טוען שחצות הלילה, ה' בכבודו ובעצמו לא הרג פיזית, אלא התיש והחליש את כוחו הרוחני העליון של "מזל טלה" של מצרים. רק לאחר הכנה רוחנית זו, "בשחרית", ניתן כוח ל"משחית" (המגפה) להרוג פיזית את הבכורות המוחלשים. בכך, ה' פעל ישירות ברמה העליונה, והמשחית ביצע את ההריגה הפיזית כתוצאה מכך, ובכך מתקיימים שני הענינים זה אחר זה ללא סתירה. היינו שהיה כאן גם מעורבות של הקב"ה בעצמו וגם אחר כך של המשחית.

• • •

דף ס' עמוד ב':

ממשיכה הגמרא:

"ת"ר דבר בעיר אל יהלך אדם באמצע הדרך מפני שמלאך המוות מהלך באמצע הדרכים דכיון דיהיבא ליה רשותא מסגי להדיא".

הגמרא אומרת שאם יש מגיפה בעיר, על אדם שהולך בדרך ללכת בצידי הדרך ולא באמצע הדרך, כי מלאך המוות הולך באמצע הדרך בזמן המגיפה. שואל התלמיד שמואל אחיטוב: הרי לפני זה הגמרא אמרה שלא לצאת בכלל מהבית בזמן מגיפה?

התלמיד מאיר פליסר: כנראה היהודי הזה לא ידע את ההלכה הזו. עונה התלמיד יונתן בן ציון: אולי הוא יצא מהבית כדי להציל משהו, והיות שזה פיקוח נפש הוא יצא מביתו, ואז אומרים לו שעדיף שילך בצידי הדרכים ולא באמצע.

. . .

ממשיכה הגמרא:

"ת"ר דבר בעיר אל יכנס אדם יחיד לבית הכנסת שמלאך המוות מפקיד שם כליו וה"מ היכא דלא קרו ביה דרדקי ולא מצלו ביה עשרה".

הגמרא אומרת שבזמן מגיפה לא ייכנס אדם לבד לבית הכנסת כי מלאך המוות מפקיד שם את כליו, ומסיפה הגמרא שכל זה רק כשלא לומדים בבית הכנסת ילדים קטנים או שלא מתפללים שם מנין אנשים בדרך כלל, אבל אם לומדים בבית הכנסת ילדים קטנים או שמתפללים שם מנין אנשים בדרך כלל, אין בעיה.

שואל הרב חנניה: כיצד ייתכן שמלאך המוות מניח את כליו דווקא בבית הכנסת?

עונה התלמיד יונתן בן ציון: הרי ידוע שהטומאה יונקת את כוחותיה מהקדושה, כי בלי זה אין לה קיום כלל. ואולי בגלל זה מלאך המוות מניח את כליו דווקא בבית הכנסת שהוא מקום של קדושה.

סיכום: הגמרא מנחה שבעת מגיפה, אין להיכנס לבד לבית הכנסת, מאחר שמלאך המוות מניח שם את כליו. היתר כניסה יחידני קיים רק בבתי כנסת שבהם מתקיימים בקביעות לימודי ילדים או תפילות במניין.

עולה השאלה מדוע דווקא מקום קדוש כמו בית כנסת הופך למרכז פעילות עבור מלאך המוות.

הסבר עמוק מציע שהטומאה והרע אינם בעלי קיום עצמאי, אלא יונקים את כוחם מהקדושה. מכאן שיתכן שמלאך המוות זקוק לריכוז הקדושה שבבית הכנסת כדי לשאוב ממנו את האנרגיה הדרושה לו להפעלת כוחותיו.

נוכחות קולות תינוקות או תפילת ציבור יוצרת מעין "חיסון" או חומת קדושה חיובית, המנטרלת את יכולת כוחות הטומאה להתבסס במקום, ובכך מבטלת את הסכנה עבור האדם היחיד.

שואל התלמיד אוריאל מרשה: האם כוונת הגמרא שיש היתר להיכנס לבית הכנסת כשיש ילדים שלומדים בבית הכנסת, או שזה גם כדאי יותר?

מדייק התלמיד מאיר פליסר: האם צריך שיהיו כמה ילדים שילמדו בבית הכנסת או שמספיק רק ילד אחד?

מעיר הרב חנניה: מכך שהגמרא מביאה את העניין של ילדים שלומדים בבית הכנסת לפני העניין של מנין, רואים את המעלה הגדולה של לימוד תורה על ידי ילדים!

. . .

ממשיכה הגמרא:

"ת"ר כלבים בוכים מלאך המוות בא לעיר."

הגמרא אומרת שאם שומעים בעיר כלבים בוכים, זה סימן שמלאך המוות מגיע לעיר.

שואל התלמיד אוריין מרשה: כשהגמרא אומרת "כלבים בוכים" הכוונה דווקא שהם בוכים כולם ביחד, או שגם אם כל אחד בוכה בנפרד?
מוסיף לדייק התלמיד שלם ברזילי: האם כשהגמרא אומרת "כלבים בוכים" היא מתכוונת דווקא כמה כלבים או אפילו רק כלב אחד?
וכן מדייק התלמיד לוי פאכערט: הכוונה שהכלבים בוכים תמיד או גם רק לפעמים?
וצריך עיון בכל הנ"ל.

. . .

דף ס"א עמוד א':

הגמרא הזכירה את המילים "קמיבעיא ליה".

שואל התלמיד מאיר פליסר: מה הסיבה שלפעמים הגמרא כותבת "קמיבעיא ליה" ולפעמים "קא מיבעי ליה"?
עונה הרב חנניה: בארמית יש כמה סוגי לשונות, לעיתים מופיעים ביטויים בצורה ארוכה יותר ולעיתים בצורה יותר קצרה למרות שהמשמעות כמעט אותו דבר או ממש זהה. "קא מיבעי ליה" ו"קמיבעי ליה" הן כמו שתי דרכים שונות לומר בדיוק את אותו הדבר: "יש לו שאלה" או "זה נצרך לו". אין הבדל במשמעות, רק בצורה בה המילים נאמרות.
דוגמא נוספת שמופיעה בש"ס פעמים רבות: "והא תניא" ו"והתניא", שהם בעצם אותה משמעות.

. . .

דף ס"ב עמוד א':

אומרת הגמרא:

"ומודה ר' יהודה לחכמים במשאל מקום לחבירו
להגדיש גדיש והגדיש והטמין שאין משלם אלא דמי
גדיש בלבד, להגדיש חטין והגדיש שעורין, שעורין
והגדיש חטין, חטין וחיפן בשעורין, שעורין וחיפן בחטים
- שאינו משלם אלא דמי שעורין בלבד".

הגמרא אומרת שאם אדם השאיל לחבירו מקום לעשות שם גדיש, גם אם נתן לו רשות לעשות גדיש של חטין ובפועל הוא עשה גדיש של שעורין, וכן להיפך, וכן אם נתן לו רשות לעשות גדיש של חטין הוא עשה גדיש של חטין ושם עליו מלמעלה שעורין, וכן להיפך, אם בעל השדה לא מנע מהאש שלו לשרוף את הגדיש - הוא חייב לשלם רק דמי שעורין, המחיר הזול יותר.

שואל התלמיד לוי פאכערט: למה? הרי בעל השדה פשע ולמה שלא נחייב אותו לשלם את המחיר המלא?

ענה הרב חנניה: רמת הפשיעה ואופן ההתחייבות נקבע לפי רמת השמירה שבעל השדה קיבל על עצמו, ולכן מכיוון שבעל השדה קיבל על עצמו שמירה רק של שעורים - נחייב אותו רק על שעורים, ולדוגמא: ידוע ששומר חנם חייב רק בפשיעה ואילו שומר שכר חייב גם בגניבה ואבידה, סיבת ההבדל ביניהם מבוארת במפרשים שזה לפי רמת השמירה שהם קיבלו על עצמם, שומר שכר מקבל על עצמו יותר אחריות ולכן משלמים לו, ושומר חנם מקבל על עצמו פחות אחריות ולכן לא משלמים לו.

מעיר התלמיד יוחנן שלג: האם חייבים להעמיד שבעל השדה הוא זה שהדליק את השריפה ששרפה את הגדיש, או שגם אם זה היה אדם חיצוני?

מעיר הרב חנניה: דיוק נפלא. מלשון רש"י "אם הבעירו בעל השדה" משמע שזה דווקא בעל השדה. ולכאורה ההסבר הוא שדווקא בעל השדה יהיה פטור על החיטים כי הוא קיבל על עצמו אחריות ושעורים ולא על חטים, אבל אדם חיצוני יהיה חייב בכל מקרה היות ואין הבדל לגביו בין חטים לשעורים.

שואל התלמיד שלם ברזילי: לכאורה טמון באש זה גם גרמא, הרי השורף הדליק את השדה רק בצד, וזה שבסוף האש התפשטה כל כך זה נגרם כתוצאה מהדליקה שלו אבל זה לא בא באופן ישיר?

הדיון לקמן בין התלמיד שלם ברזילי, הרב חנניה, והתלמיד לוי יצחק בן דוד, נוגע לעיקרון יסודי בדיני נזיקין בהלכה: ההבחנה בין נזק ישיר לנזק עקיף (גרמא).

הסבר השאלה: שלם מביע תמיהה. הוא רואה את האש כגורם מתפשט ועקיף. כשאדם מצית אש, הוא מצית נקודה מסוימת. התפשטות האש לשאר השדה נראית לו כתוצאה משנית, לא ישירה, ולכן הוא תוהה מדוע דין אש אינו נחשב ל"גרמא בנזיקין" (גרימת נזק עקיפה), שעל פי רוב פטורים עליה בדיני אדם.

הרב חנניה משיב: הגמרא לעיל הסבירה שאשו משום חיצו ולכן זה לא גרמא. הסבר: הדיון כאן מתייחס לכלל הלכתי מפורסם לפיו "אשו משום חיצו" (אשו - האש שלו, חיצו - כחיצו). כלל זה קובע שאש שאדם הבעיר נחשבת כפעולה ישירה שלו, בדומה למי שיורה חץ. כשם שהחץ פוגע ישירות במטרה, כך גם האש נחשבת כפעולה ישירה של המבעיר, גם אם היא מתפשטת. הסיבה לכך היא שהאדם אחראי על התפשטות האש מטבעה, והוא היה צריך לשמור עליה ולמנוע את נזקה. לכן, אין זה נחשב גרמא אלא נזק ישיר (לכל הפחות לעניין חיוב בתשלום).

התלמיד לוי יצחק בן דוד מעיר: "הרי למדנו דין שאדם ששרף שדה יחד עם עבד קשור יהיה פטור על השדה מצד קים ליה בדבריה מיניה, הרי לכאורה ניתן גם פה לשאול הרי שריפת השדה והעבד לא נעשו באותו זמן? אלא חייבים לומר שברגע שהוא הדליק את האש כל מה שעלול להיווצר מזה זה נחשב כמעשה אחד!"

הסבר: במקרה שאדם שרף שדה ובו עבד קשור, הוא יהיה "פטור על השדה" בגלל הכלל "קים ליה בדבריה מיניה" (הוא כבר חייב מיתה/עונש חמור יותר על מעשה אחר, הריגת העבד ולכן לא מענישים אותו על העבירה הקלה יותר).

הקושי של לוי יצחק הוא: אם אש היא נזק ישיר כמו חץ, מדוע יש מצב שבו הוא פטור על השדה? הרי האש לא שורפת את השדה והעבד בדיוק באותו רגע? זה נראה כמו שני מעשים שונים.

הפתרון של לוי יצחק: הוא מציע פתרון שמחזק את דברי הרב חנניה: "אלא חייבים לומר שברגע שהוא הדליק את האש כל מה שעלול להיווצר מזה זה נחשב כמעשה אחד!" כלומר, מרגע שהאדם הצית את האש, כל התוצאות הצפויות והבלתי נמנעות שלה (כגון שריפת השדה והעבד הקשור בו) נחשבות כחלק ממעשה ההצתה הראשוני. למרות פער הזמן או התפשטות האש, מבחינה הלכתית זוהי פעולה אחת וישירה, ולכן הכלל של "אשו משום חיציו" נותר בתוקפו, והחויב הוא על נזק ישיר ולא על גרמא. זה מאפשר להבין מדוע במקרה של "קים ליה" (שבו הפטור נובע מכך שיש כבר עונש חמור יותר על עבירה אחרת באותו מעשה) יש התייחסות למכלול הנזקים כ"מעשה אחד".

לסיכום: הדיון מדגיש שהאחריות על נזקי אש היא אחריות מלאה וישירה, שכן האדם נחשב כמי ש"שלח" את האש, והתוצאות הטבעיות של האש נחשבות כחלק ממעשיו, ולא כתוצאה עקיפה שפטורים עליה.

. . .

ממשיכה הגמרא:

"אמר רבא הנותן דינר זהב לאשה ואמר לה הזהרי בו של כסף הוא... פשעה בו משלמת של כסף".

רבא אומר שמי שנתן דינר של זהב לאישה כדי שתשמור לו עליו, ואמר לה שהוא של כסף, ובפועל היא פשעה בשמירת הדינר, הדין הוא שהיא חייבת לשלם דינר כסף.

שואל התלמיד שניאור זלמן גרברצ'יק: האם דווקא כשהאישה לא ידעה שהדינר הוא זהב היא פטורה מלשלם עליו, או שאם היא יודעת שהדינר הוא דינר זהב היא חייבת לשלם דינר זהב? לכאורה מכך שהגמרא משווה בין המקרים של גדיש לבין המקרה של האישה - משמע שכמו שבמקרה של גדיש בעל

השדה פטור על החיטים למרות שידע שיש שם חיטים (כי קיבל על עצמו רק אחריות של שעורים, כמו שהסברנו לעיל). כך גם האישה פטורה על דינר הזהר למרות שידעה שהוא דינר זהב, כי היא קיבלה על עצמה רק שמירה של דינר כסף ולא של דינר זהב!

מעיר הרב חנניה: זהו חידוש לומר זאת, וצריך לעיין בזה, מעיון בדברי האחרונים נראה שלפי רש"י היא פטורה מצד הטעות שלה שהיא לא ידעה שזהו דינר זהב, משמע שאם היא ידעה שזה דינר זהב היא תהיה חייבת לשלם דינר זהב. אך יש ראשונים אחרים שמהם משמע שאפילו אם האישה ידעה שזה דינר זהב היא משלמת רק דינר כסף. ועדיין צריך לעיין בזה.

שואל התלמיד יוחנן שלג: לכאורה מה רבא מחדש? הרי כבר לומדים את דין זה מהברייתא שרב מרדכי מביא בהמשך??

משיב הרב חנניה: ייתכן שהחידוש באישה הוא (בהקשר להערה הקודמת) שאפילו שהאישה קיבלה את הדינר בידיים, שזה מראה על אחריות גבוהה, שלא כמו במקרה שבעל השדה רק נתן רשות לחבירו לעשות גדיש, ולכן היינו חושבים שדווקא במקרה של בעל הגדיש בעל השדה פטור, כי הוא לא קיבל על זה ממש אחריות בידיים, אבל במקרה של האישה היינו חושבים שהיא תהיה חייבת לשלם דינר זהב מאחר שהיא קיבלה את הדינר בידיים, ולכן רבא משמיע לנו שלמרות שהאישה קיבלה את הדינר בידיים שזה מראה על אחריות גבוהה - היא לא צריכה לשלם דינר זהב אלא דינר כסף, כי לא הזיקה את הדינר בידיה.

שואל התלמיד יונתן בן ציון: מדוע רבא מביא דווקא מקרה של איש שנתן לאישה ולא של איש שנתן לאיש?

עונה התלמיד אוריאל מרשה: ייתכן שאישה לא כל כך בקיאה בהבדל בין דינרי זהב לדינרי כסף, ולכן רבא נקט דווקא דוגמא של אישה. (להעיר שהרא"ה מסביר שכך דרך הגמרא בכמה מקומות. ובתוס' רי"ד מופיע עוד תירוץ על השאלה היפה.)

שואל התלמיד שניאור זלמן אפשטיין: מה יהיה במקרה שהאישה מכרה את הדינר או החפץ שעשוי מזהב, האם זה נחשב פשיעה, או היזק בידיים? ומוסיפים התלמידים הלל יהודה סארסה ושמאל אחיטוב: ומה יהיה אם האישה רכשה משהו עם הדינר?

משיב הרב חנניה: יש לעיין מה הגדר של היזק בידיים, האם מסתכלים על העניין הטכני, שבפועל ההיזק נעשה בידיים, או שמסתכלים על הכוונה להזיק, וצריך עיון.

מעיר התלמיד אוריאל מרשה: להעיר שיש הבדל בין פושע לבין גרמא, פושע לא רק גורם את הנזק אלא מכיוון שהוא לקח על עצמו אחריות ולא שמר על החפץ כמו שצריך זה נחשב כפשיעה. משא"כ גרמא שהוא אדם שגורם לנזק בלי לקחת על עצמו אחריות מלפני זה. (ועיי' בדבריו בריש החוברת)

. . .

הגמרא מביא מקרה של תליוהו וזבין וזבניה זביני: אדם שהכריחו אותו למכור משהו ושילמו לו כסף - מכירתו נחשבת כמכירה.

הטענה המרכזית של הגמרא היא שאם אדם נאלץ למכור נכס, אך קיבל תמורה בעדו, הרי שמכירה זו נחשבת תקפה. הסיבה לכך היא שלמרות שהאדם נאלץ למכור (הייתה כפייה), עצם קבלת התשלום (הכסף) מראה שיש כאן גמירות דעת כלשהי או לכל הפחות הנאה מתוצאות המכירה. כלומר, אין זו מכירה "בלי דעת" לחלוטין.

שניאור זלמן כהן מעיר הערה חריפה ומדויקת: צריך לומר שהתשלום היה מוסכם על המוכר, כי אם לא כיצד ייתכן שהמכירה אכן מכירה.

ההסבר להערה: הקושי ששניאור זלמן מעלה הוא מהותי: אם מדובר על אדם שהכריחו אותו למכור וגם את הכסף "דחפו" לו ליד בניגוד לרצונו המוחלט (לא הסכים לקבל את הסכום, לא רצה אותו), אז איפה פה גמירות הדעת?

מכירה דורשת הסכמה והנאה מסוימת (גם אם היא תחת לחץ), בעיקר מצד התשלום.

- אם הכסף נדחף לו בניגוד לרצונו המוחלט - קשה לומר שיש פה מכירה, שכן האדם לא רצה את הכסף ולא קיבל אותו מרצון. כלומר, לא רק המכירה הייתה בכפייה, אלא גם הקבלה של התמורה. במצב כזה, נראה שאין שום גמירות דעת מצדו.

- לעומת זאת, אם הוא הכריח למכור, אך התשלום היה בסכום שמוסכם עליו (כלומר, הוא לא התנגד לקבל את הכסף הספציפי הזה), או שהוא קיבל את התשלום והסכים ליהנות ממנו, אז המכירה נחשבת. במקרה כזה, למרות הכפייה על עצם המכירה, קבלת התמורה המוסכמת או הרצויה מראה על פשרנות מסוימת או השלמה עם המצב, מה שמעיד על "גמירות דעת" בדיעבד לעניין התמורה.

לסיכום, הערתו של שניאור זלמן כהן באה לדייק את גבולות הדין של "תליוהו וזבין זביניה זביני". היא מבקשת להבטיח שיהיה איזושהו רצון או הסכמה מצד המוכר ביחס לתמורה, כדי שהמכירה תהיה תקפה. אם גם התשלום נכפה עליו לחלוטין, ללא כל הסכמה או רצון לקבלו, אזי קשה לראות זאת כמכירה תקפה.

. . .

תשלומים עקיפים

מברר התלמיד שמואל אחיטוב: האם חמסן צריך לשלם למוכר רק את שווי המוצר, או שעליו לשלם גם את המשלוח (לדוגמא עלי אקספרס)? טענת יוחאי קודוֹז'ניקוב: החמסן פטור מתשלום על המשלוח, כי עלות המשלוח נחשבת "דבר צדדי" בלבד לשווי המוצר עצמו. זהו נזק עקיף (גרמא) שאינו מחייב תשלום בדיני אדם.

טענת אוריין מרשה: עלויות כמו משלוח דומות לשווי דלק בנסיעה, שהן הוצאות עקיפות. אם נחייב על משלוח, נצטרך לחייב כל גנב/חמסן על אינספור נזקים עקיפים אחרים, וזה לא הגיוני או מקובל בדיני נזיקין.

מאידך טוען התלמיד מאיר פליסר: ברור שכל ההוצאות הנלוות כלולות בתשלום המוצר, הרי ללא הדלק או המשלוח המוצר לא היה כאן. והרי בעל הבית שילם על כל הדברים האלו.

לסיכום:

הספק המרכזי הוא האם חמסן הגוזל מוצר שנקנה עם דמי משלוח חייב גם על עלות המשלוח.

מצד אחד, ניתן לטעון שהמשלוח הוא חלק מעלות הרכישה הכוללת של המוצר עבור המוכר, ולכן הוא נזק ישיר שחובה על הגזלן לשפות עליו את הנגזל. זהו למעשה חלק משווי הנכס כפי שהיה ביד המוכר.

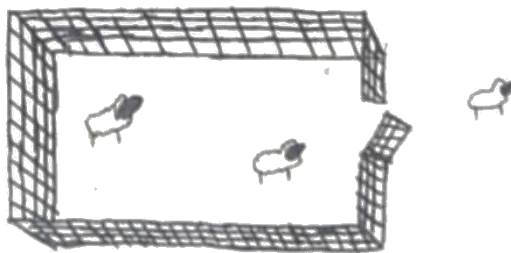
מצד שני, יש טענה שהמשלוח הוא "דבר צדדי" או נזק עקיף בלבד (גרמא). לפי גישה זו, החמסן אחראי רק על שווי המוצר הבסיסי, ולא על הוצאות נלוות שהוצאו קודם הגזלה.

מברר התלמיד מאיר פליסר: כיצד כל סוגיית חמסן קשורה בכלל לסוגייתנו המדברת על דיני שריפה שדה?

עונה הרב חנניה: ייתכן שזה בא בהמשך לשאלות רבות ששאלו את רב אשי, ולכן כאשר הייתה עוד שאלה לרב אשי הגמרא מביאה גם אותו.

• • •

ציור על
פתיחת פרק הכונס
מאת התלמיד
שלום בוקובזה.



שיעור

הלכה

וחסידידות

מנהגנו שמברכים על תפוח בדבש קודם "בורא פרי העץ" ואחר כך אומרים "יהי רצון.. שתחדש עלינו", ונשאלת השאלה: לכאורה יש כאן הפסק בין הברכה לאכילת התפוח?

ענה התלמיד שמואל אחיטוב (על פי העיון במכתב הרבי):

א. בעניין זה מופיע ב"שדי חמד" טעם על פי פנימיות התורה למה אומרים את ה"יהי רצון" בין הברכה לאכילה, ומכיוון שכאשר יש מחלוקת בין הפוסקים למקובלים אדמו"ר הזקן פוסק כמו המקובלים, יש לומר שגם כאן אומרים את ה"יהי רצון" בין הברכה לאכילה.

ב. יש סברא לומר שכדי לתת תוקף ל"יהי רצון" מקדימים את הברכה ל"יהי רצון", כדי שהוא יתחיל ב"ברוך" שזה נותן תוקף של ברכה.

ג. זה סימן טוב לומר את ה"יהי רצון" כמה שיותר מוקדם, ולכן מעדיפים לאומרו לפני האכילה ולא לאחריה. (ולאחר הברכה כנ"ל).

. . .

למדנו בכיתה שלא אומרים "ברוך הוא וברוך שמו" על ברכת השופר, כיוון שרוצים לצאת ידי חובה בברכה ואי אפשר להפסיק באמצע באמירת "ברוך הוא וברוך שמו".

שואל התלמיד לוי פאכערט: האם בברכת התורה של העולה לתורה, צריך לענות "ברוך הוא וברוך שמו"?

ענו התלמידים: כנראה שצריך היות ואנו כבר ברכנו ברכת התורה בבוקר, לכן מסתבר שהברכה של העולה לתורה היא בשבילו ולא בשביל להוציא אותנו ידי חובה.

מעיר התלמיד נווה אברהם: מנהג תימן לא לומר "ברוך הוא וברוך שמו" בחזרת הש"ץ.

מסביר התלמיד מאיר פליסר: כנראה זה בגלל שכל העניין של חזרת הש"ץ זה לצאת ידי חובה. ולפי זה צריך להסביר שהסיבה שמנהגנו כן לומר "ברוך הוא וברוך שמו" בחזרת הש"ץ זה בגלל שבימינו כולם מתפללים תפילת שמונה עשרה, לא כמו פעם שכולם היו רק שומעים מהחזן ולא מתפללים בעצמם. וצריך עיון בכל זה.

מעיר הרב חנניה: בנוגע לאלו שנוהגים לא לומר ברוך הוא וברוך שמו בחזרת הש"ץ ישנם כמה סיבות. בשולחן ערוך כתוב שזה מנהג, ולכן יש האומרים שברגע שכולם אומרים בקול ברוך הוא וברוך שמו ייתכן מצב שלא יישמעו את החזן. אבל לפועל האדמו"ר הזקן פוסק (סימן קכד סעיף ה') שמנהגנו כן לומר, וכך נוהגים רוב העולם.

אמנם בנוגע לשאלה האם אומרים ברוך הוא וברוך שמו בברכת התורה, לכאורה אם האדם ששומע מעוניין לצאת ידי חובה בברכה זו, (מאיזו סיבה - לדוגמא שלא אמר עדיין ברכות התורה בבוקר ומעוניין לשמוע את קריאת התורה) וודאי שלא יענה ברוך הוא וברוך שמו. אבל אם אמר כבר ברכות התורה, יכול לומר ברוך הוא וברוך שמו, היות וברכות התורה נתקנו בעיקר בשביל העולה לתורה עצמו. (יעוין גם בדברי אדמו"ר הזקן בסימן רכד' סעיף יא).

. . .

למדנו שבשבת וחג ויום הכיפורים יש להשתדל במיוחד להשלים את מנין מאה ברכות על ידי מיני מזונות, וכן בברכת הריח.

מעיר התלמיד נחמן דוידוב: בברכת הריח הרי יש הבדל בין סוגים שונים של ברכות. יש 'עצי בשמים', 'עשבי בשמים', 'הנותן ריח טוב בפירות', ובמקרה של ספק 'מיני בשמים'. כך שייתכן שאם יש לי את כל הסוגים ארוויח עוד 4 ברכות! (להעיר שמנהגנו לברך על הכול בורא מיני בשמים מחמת הספק, כוונת התלמיד באם ידוע בוודאות).

שואל התלמיד לוי פאכערט: מדוע אין מברכים ברכה אחרונה על הריח?

הרב חנניה עיין יחד עם התלמידים שלום בוקובזה, יהודה פיניא ויצחק שמחה קפילה: במסכת נדה (נא ע"ב) רש"י מפרש שזה הנאה מועטת. ויש פוסקים שכתבו שבאכילה ושתיה מברך על המזון שבמעיו, אבל ריח כבר כלה מיד שסיים להריח. וכן מבואר בפרדס על פי הקבלה, שהריח אין בו הנאה לגוף אלא רק לנשמה. ויש פוסקים שכתבו הסיבה - שבריח הרי אין שיעור כזית או כביצה וברכה אחרונה צריכה שיעור.

היוצא מכל הנ"ל אותה הנקודה, שכיוון שריח זה דבר יותר רוחני שקשור לנשמה, ואין בו כל כך הנאה לגוף ממש לכן אין מברכים עליו ברכה אחרונה.

. . .

ישנו מנהג שאסור לאכול מצה 30 יום קודם חג הפסח, השאלה היא מה יהיה הדין של מצת מכונה שהיא חמץ? (לא מצת מכונה שכשירה לפסח)

ענה התלמיד יוחנן שלג: מותר כי זה לא מצה, זה חמץ.

ענה אחרת התלמיד שלם בריזילי: אסור כי יש לזה טעם של מצה.

הוסיף הרב חנניה: באמת ישנה מחלוקת בין הפוסקים והרבנים בדורנו בעניין זה.

מהו המנהג מאחורי איסור אכילת מצה לפני פסח

המקור לאיסור אכילת מצה לפני פסח (שלושים יום, או לפי דעות אחרות מראש חודש ניסן) הוא כדי ש"תהא אכילת מצה לתיאבון" בליל הסדר. כלומר, המטרה היא לגרום לכך שאכילת המצה בליל הסדר, שהיא מצווה חשובה, תהיה מתוך חשק וציפייה, ולא מתוך שובע או הרגל. לגבי מצת מכונה שהיא חמץ ההבנה בדרך כלל היא שמותר לאכול אותה לפני פסח היות והאיסור לאכול מצה לפני פסח חל רק על מצה המיועדת למצוות אכילת מצה בליל הסדר. מכיוון שמצת מכונה שאינה כשרה לפסח מוגדרת כחמץ גמור, היא לעולם לא תוכל לשמש למצווה זו. על כן, היא אינה נכללת באיסור.

הנימוק של שלם ברזילי, לפיו "יש לזה טעם של מצה", הוא נימוק של הידור וזהירות יתר (לכתחילה או מידת חסידות), ולא של איסור גמור מעיקר הדין. ההלכה מתייחסת להגדרות המהותיות של המוצר: האם הוא חמץ או מצה, ולא דווקא לדמיון חיצוני או טעם.

• • •

הרב חנניה הסביר בכיתה בקשר לג' תמוז את ההבדל בין ממוצע המחבר לממוצע המפסיק. רבי הוא ממוצע המחבר, הוא לא מפסיק בין ה' אלינו אלא הוא מחבר ביננו.

על נשיא הדור הראשון - משה רבינו, כתוב "ויאמינו בה' ובמשה עבדו" - מה הכוונה ובמשה, וכי לא מספיק להאמין בה'? מסביר רש"י - בני ישראל האמינו בה' על ידי משה עבדו.

תפקידו של משה רבינו וכן נשיא הדור בכל דור הוא - לחבר ולקשר את אנשי הדור עם הקב"ה, להורות להם מהי הדרך הנכונה בכל דור להתקשר עם ה' ולהידבק במצוותיו.

(אבל יש גם ממוצע המפסיק - לדוגמא ראש העיר מעמיד סגנים, פקידים שונים ומזכירים. זאת מכיוון והוא לא מעוניין להתעסק עם כל אחד, אלא מעדיף שיתעסקו עם הפקידים. זאת אומרת שתפקיד הפקידים הוא לעצור את הקשר עם ראש העיר.)

שואל התלמיד איתמר דוד: לכאורה גם במשה רבינו מצינו ממוצעים הרי יתרו אמר למשה שצריך למנות שרי אלפים ושרי עשרות וכו', האם זה היה ממוצע המפסיק או ממוצע המחבר?

עונה הרב חנניה: שאלה זו מברר הרבי בשיחה (לקו"ש חלק טז פ' יתרו), ומבאר, שאכן מצידו של משה רבינו אין צורך בממוצעים נוספים, ואכן אנו רואים שמשה מצד עצמו לא רצה כל כך את העניין של שרי אלפים וכו', אבל הקב"ה הסכים סוף סוף לדעת יתרו, היות וייתכן מצב שיהודי מצד מעמדו ומצבו הוא שקוע בענייני עולם הזה, עד כדי כך שהוא לא מכיר את משה רבינו, או שאינו מקושר אתו מספיק. לכן יש צורך שיהיו "שרי אלפים" וכו' כדי לגלות לכל יהודי שיש את משה רבינו ויש להתקשר אליו.

לכן הרבי דיבר הרבה על מינוי "עשה לך רב", משפיע או רב שיעקוב אחרי ההתנהגות של כל אחד וייעץ לו ויעזור לו איך להתקשר יותר למילוי הוראותיו הקדושות של הרבי שעל ידי זה נתקשר באמת עם הקב"ה.

. . .

**לע"נ
שלמה יהודה
בן יוסף אליהו
ולזכות
משפחת גרברצ'יק**

**לזכות
משפחת שלג
לנחת רוח יהודי
חסידי מכל
הילדים!!**

**ולזכות
משפחות דוידוב, פרחי, קנדה, ואחיטוב
שתזכו לרוב נחת חסידי ומתוך שמחה וטוב לבב!**

לזכות כל תלמידי כיתתנו:

מאיר פליסר
מנחם מענדל פרחי
הלל קנדה
יצחק שמחה קפילה
יוחנן שלג
שניאור זלמן כהן

איתמר דוד
נחמן דוידוב
יוחאי חודז'יקוב
מלאכי מאיר מייס
אוריין מרשה
הלל יהודה סארסה
לוי יצחק פאכרעט
יהודה פינייא

נווה חיים אברהם
שמואל אחיטוב
שניאור זלמן אפשטיין
שלום בוקובזה
לוי יצחק בן דוד
יהונתן בן ציון
שלם ברזילי
שניאור זלמן גרברצ'יק

שיזכו להגדיל תורה ולהאדירה, ויגדלו להיות חסידים יראי שמים ולמדנים לנחת
רוח אדמו"ר נשיא דורנו, ומתוך בריאות ושמחה יזכו לראות בכניין בית במקדש
ובגאולה שלימה בקרוב ממש!!